

Liliana CONDRATICOVA, Alexei Marco. Destinul unui bijutier din Moldova, Iași, Editura Lumen, 2011, 200 p. (cu il.)

Tânăra și harnica autoare Liliana Condraticova (n. 1972), interesată de arta bijuteriilor din Moldova, de designul podoabelor laice și de cult, de metalele nobile și pietrele prețioase, de tehnica și tehnologia de confecționare, de atelierile de giuvaiergerie și bijutierii autohtoni, este doctor în studiul artelor din anul 2007, iar actualmente ocupă postul de cercetător științific superior la Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei din Chișinău. Roadele muncii sale s-au concretizat în următoarele lucrări: îndrumătorul *Arta giuvaiergeriei: pietre prețioase și metale nobile*, Chișinău, 2008, 260 p., monografia *Arta bijuteriilor din Moldova*, Iași, Editura Lumen, 2010, 284 p., și peste 60 de articole științifice publicate în reviste naționale și internaționale.

Cartea pe care dorim să o supunem atenției în rândurile următoare se înscrie firesc în preocupările amintite ale Liliane Condraticova. Asemenea celorlalte cercetări, autoarea caută să scoată în lumina reflectoarelor aspecte dragi ei și, totodată, extrem de important, inedite.

Tudor Stavilă (doctor habilitat în studiul artelor), semnatarul *Prefeței* (p. 7-10), subliniază, printre altele, faptul că monografia de față „reflectă în premieră viața și opera unui bijutier din RSSM și ulterior, Republica Moldova, cu toate fațetele sale și multitudinea de subiecte și teme abordate” (p. 8).

În *Argument* (p. 11-17), Liliana Condraticova relevă importanța unei astfel de lucrări în peisajul științific actual, tratând totodată și *Izvoarele de studiu și istoriografia* (p. 15-17).

Intrarea propriu-zisă în subiectul atractiv al cărții se face odată cu apariția capitolului *Alexei Marco. Viața artistului* (p. 21-26). Cercetătoarea afirmă, pentru ca apoi să și dovedească în paginile următoare cu argumente irefutabile, că „Alexei Marco poate fi considerat pe drept cuvânt cel mai renumit și consacrat bijutier din a doua jumătate a secolului XX din RSSM, lucrările căruia fiind păstrate actualmente atât în colecțiile muzeistice și private din republică, cât și în Fondul Plastic al Rusiei. Operele sale se disting printr-un înalt profesionalism stilistic și tehnologic, relevă o deosebită valoare artistică, luând în considerație posedarea impecabilă a tehnicilor și tehnologiilor de prelucrare artistică a materialelor prețioase și de confecționare a bijuteriilor, cunoașterea profundă a proprietăților metalelor și ale pietrelor scumpe, a tendințelor artistice în domeniul designului bijuteriilor” (p. 21).

Alexei Marco a fost unul dintre cei șase copii ai lui Zahar Pavel Marco și Anei Fiodor Golovei, născut la 17 martie 1935 în localitatea Sturdzeni, raionul Volontirovca (azi satul Căinari în raionul Căușeni). În vara anului 1949 familia Marco a fost deportată în Siberia, în orașul Tobolsk. Deoarece Alexei nu cunoștea limba rusă (deci nu putea să frecventeze școala), s-a angajat la un atelier în care se lucrau obiecte din fildeș (broșe, pandantive, articole de tutunărie). După 11 ani petrecuți în acest loc, Marco ajunge la Moscova unde își va definitiva studiile (în domeniul *Prelucrării artistice a metalului și lemnului*), iar în 1965 devine membru al Uniunii Artiștilor Plastici din URSS. Ultima parte a anilor '60 Alexei Marco și-o petrece tot la Moscova, unde proiectează și confecționează bijuterii din fildeș, argint, pietre fine sau organice, devenind un „bijutier de referință înalt apreciat de Federația Rusă, dovadă servind participarea frecventă la variate expoziții de artă plastică și decorativă, care s-au desfășurat cu regularitate în orașele unionale” (p. 25). În anul 1970, bijutierul se va stabili definitiv în Moldova, iar până la moartea sa (survenită în anul 1993), Marco a avut o activitate intensă, elaborând diverse piese de bijuterie, participând la câteva ediții ale taberei de creație de la Palanga (Lituania) și la numeroase expoziții de profil, recunoașterea sa atingând cote maxime.

Următoarele capitole sunt dedicate creației artistice a lui Alexei Marco, compartimentată pe tehnici: *Articolele de bijuterie confecționate de Alexei Marco* (p. 27-45); *Sculptura decorativă de proporții mici* (p. 47-50); *Plastica miniaturală în viziunea bijutierului* (p. 51-66); *Opere realizate în tehnica emailării artistice* (p. 67-74).

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LII, 2013, p. 429–458

Spre sfârșitul vieții, renumele giuvaierului s-a sporit la Moscova. Ca dovadă, în anul 1991, în Muzeul din Kremlin din capitala Rusiei au putut fi admirate setul *Moldova* (compus din cercei și colier) și brățara *Amintire*. Colierul (executat din argint și mărgelile de coral) „reprezintă o salbă monetară stilizată și modernizată”, foarte ingenios conceput: „este confecționat dintr-o bară metalică integră răsucită proporțional, acordând senzația unei împletituri/grile decorative. Centrul compoziției înglobează elemente decorative, în special, discuri aplatizate și laminate în formă de monede, de dimensiuni mai mari și dimensiuni mai reduse, asociate cu inserții de coral roșu-portocaliu. Mărgelile de coral posedă mici orificii prin care este strecurată sârma laminată, îndoită în forma unei spirale sau, mai bine spus, forma vrejului de viță de vie... Cârlișele de fixare ale inserțiilor și discurilor metalice formează elemente decorative originale care acordă un suflu nou bijuteriei” (p. 36). Descrierea piesei continuă cu alte judecăți de valoare: o importanță deosebită prezintă „motivele ornamentale gravate pe discurile monetare. Aceste simboluri sunt frecvent întâlnite pe prosoapele naționale, covoare, broderii artistice, în decorul pieselor de lemn sau metal (fântâni, garduri, grile etc.), fiind parte integrantă a culturii autohtone. Colierul posedă elemente decorative în formă de spirală ca simbol al continuității vieții, al dinamicii mișcării, vrejul de viță de vie fiind element pur național și concludent pentru țară, economia căreia este bazată, în mare parte, pe viticultură și vinificație. Podoaba posedă și diverse simboluri precum ar fi romburi, cercuri ca emblemă solară, linii drepte și intercalate etc.” (p. 36).

Semnalăm și statuetele realizate în fildeș de Alexei Marco care se remarcă prin gingășie și căldură, artistul fiind totodată unic în Moldova în ceea ce privește prelucrarea acestui material.

Expozițiile de artă plastică și decorativă (la care a luat parte bijuterierul), alături de piesele expuse, sunt enumerate de la prima (1958) până la ultima (1992) în capitolul *Activitatea expozițională a lui Alexei Marco* (p. 75-83).

O atenție sporită acordă autoarea unui aspect inedit, legat de creația artistului în discuție. Astfel, capitolul *Pictorul Alexei Marco – o fațetă necunoscută a creației bijuterierului* (p. 85-90) atestă faptul că dorințele de copil ale lui Marco au devenit realitate, cel puțin pentru un timp: prin anii 1960-1970 acesta a practicat pictura. Iată ce mărturisea artistul la un moment dat: „Din fragedă copilărie nu am avut fericirea de a vizita un muzeu, dar tatăl meu îmi povestea că văzuse pictori care pot desena omul de parcă ar fi viu. Fusesse dorința mea cea mai mare – de a vedea această minune în realitate și de a deprinde arta desenului. În școală mă consideram pictor, eu desenam toate gazetele de perete. Visam să plec la Chișinău să devin pictor, alt vis nu aveam...(Arhiva personală A. Marco)” (p. 23).

Concluziile (p. 91-98) sunt consistente și sintetizează, așa cum se cuvine, conținutul lucrării. „Revenirea la baștină, la începutul anilor 1970, a însemnat pentru A. Marco o regăsire a tradițiilor moldovenești din domeniul prelucrării artistice a metalului, asocierea motivelor autohtone și explorarea aptitudinilor acumulate la Tobolsk, Moscova și Palanga. Din aceste motive, lucrările lui A. Marco – articole realizate manual și netirajate – prezintă veritabile opere de artă comparativ cu piesele produse în mod industrial, în mii de exemplare și lipsite de individualitate” (p. 94), conchide, pe drept cuvânt, Liliana Condraticova. De fapt, Alexei Marco s-a aflat mereu în „căutarea propriului drum de creație și a spiritualului”, fiind un „exponent al timpului său” (p. 95).

În capitolul *Comentarii* (p. 99-128), avem plăcuta surpriză de a întâlni două succinte monografii („schițe de portrete”, cum le numește autoarea) ale altor doi celebri bijutieri moldoveni, contemporani cu Marco: Vladimir [Mihailovici] Vasilikov (1941-1995) și Gheorghe Spiridon Cojușnean (1946-). Desigur menirea lor este de a întregi peisajul în care și-a desfășurat activitatea talentatul Alexei Marco.

Bibliografia selectivă (p. 129-133) este succedată de 4 rezumate: în limba română (p. 135-138), franceză (p. 139-141), engleză (p. 143-146) și rusă (p. 147-151), în acest fel volumul fiind accesibil unui număr cât mai mare și mai variat de lectori.

Cartea este înzestrată și cu un util *Indice antroponimic și tematic* (p. 153-156), urmat de peste 20 de pagini de *Anexe*, care cuprind documente (p. 159-180), și, în sfârșit, de un ultim tronson de fotografii, extrem de important pentru conturarea unei imagini cât mai precise legate de activitatea plurivalentă a celui care a fost Alexei Marco, intitulat *Alexei Marco. Galerie de creații* (p. 181-193). Numărul mare de ilustrații care însoțesc textul lucrării pune în valoare atât operele deosebite ale

bijuteriului, cât și pe aceea a biografului său, acestea fiind deosebit de utile pentru pătrunderea tainelor creației artistice.

Anca Elisabeta Tatay

Dumitru SUCIU, *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, 313 pag.

Cartea de față reprezintă într-un anumit fel un exercițiu istoriografic în oglindă: interpretează un volum de documente apărut în paralel. Astfel, la editura bucureșteană ASAB, un colectiv de istorici clujeni (Alexandru Moraru, Iosif Marin Balog, Diana Covaci, Cosmin Cosmuța, Loránd Mádly), coordonat de Dumitru Suci, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, publica în același an, 2011, volumul de documente intitulat *Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850*. În cuprinsul acestei lucrări au fost incluse materiale inedite de o mare valoare științifică, privind impactul revoluției pașoptiste transilvane asupra comunităților ortodoxe române trăitoare în Marele Principat al Transilvaniei, care se conservă în original la Arhiva Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu. Studiul care prefătează acest volum, semnat de profesorul Dumitru Suci, este unul mai curând minimal, în condițiile în care demersul editorilor s-a concentrat pe editarea pieselor documentare (472 de documente) și mai puțin pe o analiză și interpretare la modul aprofundat. Și-a asumat Dumitru Suci travaliul, de a duce mai departe cele câteva considerații interpretative schițate în prefața volumului de documente și de a construi un studiu extins în care să valorifice pe larg informația pieselor documentare restituite. În felul acesta s-a născut a doua carte, pe care autorul a dorit să o intituleze *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*. Coordonatorul ediției de documente (*Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte...*) și autor în același timp al cărții pe care dorim să o prezentăm în rândurile de față (*Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc...*) a procedat în mod deliberat astfel, deoarece avansează o perspectivă de interpretare care se dorește a fi diferită de grilele de lectură aplicate până acum problematicii de către istoriografia românească. Astfel, Dumitru Suci consideră că denominarea cea mai corectă și mai conformă cu realitatea a participării românilor din Imperiul habsburgic la evenimentele acelor ani de turnură ar fi nu aceea de „revoluție” ci „Război Național”. Cum spuneam, această perspectivă interpretativă este avansată în chip schematic de istoricul clujean în prefața la volumul de documente, pentru a reveni apoi mai pe larg asupra interpretării ca atare, într-o a doua carte.

Faptul că prezenta lucrare are în spate un volum de documente este sugerat încă din titlu, elaborat într-o formulare care denotă spiritul izvorului arhivistic: *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc...*. Cartea a văzut lumina tiparului la Editura Argonaut, editură clujeană care s-a impus tot mai răspicat în ultimii ani, în peisajul cultural clujean, prin tipărirea unor lucrări de istorie de bună calitate. Structura cărții este una simplă: avem pentru început un text compact de peste 240 de pagini, în care autorul desfășoară propria analiză asupra pașoptismului românesc din Imperiul dunărean, bazându-se în mod prevalent pe informațiile din volumul de documente (*Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte...*). Urmează un indice de nume, un altul de localități și la sfârșit cuprinsul cărții. Chiar și la o simplă privire asupra structurii acestei cărți, o constatare critică se impune: textul propriu-zis al lucrării este unul compact, cum spuneam, fără a fi împărțit pe capitole (și eventual subcapitole), care ar fi făcut demonstrația mai ușor de urmărit. Această manieră mai puțin obișnuită de elaborare a conținutului unei lucrări științifice, conferă analizei propuse de istoricul Dumitru Suci o aparență de masivitate și sugerează totodată dorința autorului de a-și desfășura argumentația pe un spațiu larg, neglijând însă o minimă sistematizare a materiei tratate, care ar fi fost în profitul cărții.